

<https://hstryres.uz/journal/index.php/makro>

2026, № 2 (14)

ISSN-3030-3761

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
Илмий журнали

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
Научный журнал

HISTORICAL RESEARCHES
Scientific journal

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосори:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief editor:

Шакиров Иляс Рахимзянович
т.ф.ф.д., (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор, Академик
Ўзбекистон Миллий университети
Сулейманов Рустам Хамидович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Муминов Алишер Гаффарович
Сиёсий фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Зуев Андрей Сергеевич
тарих фанлари доктори, профессор
Новосибирск Давлат университети
Ишанхуджаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулов Ахмад Баймаҳаматович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Габриэльян Софья Ивановна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Убайдуллаева Барно Машрабжоновна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Очилдиев Файзулла Бобоқулович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Саидбобоев Зокиржон Абдукаримович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Азизов Илдар Рафаэлевич
Сиёсий фанлари доктори (DSc)., доцент
Бизнес ва тадбиркорлик Олий мактаби

Гаффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети
Сиддиқов Равшан Бердимуратович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Тухтабеков Қозимбек Азимбекович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Бабабеков Акбар Давурбаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети
Баҳранов Шерзод Таштурсунович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Жамоат ҳафсизлиги университети
Алиазарова Дилдора Валишеровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Холиқулова Шахноза Боймуҳамматовна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Навоий Давлат педагогика институти
Нормуродов Дилмурод Раҳматуллаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Абдулаева Нигора Санжаровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Америка технологиялар университети
Тоғаев Жасур Эркинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Усаров Умид Абдумавлянович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Эшқувватов Бобир Валикул ўғли
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)., доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Контакт редакции журнала
Город Ташкент, улица Мирзо Голиба,
Исторический факультет
Национального Университета
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Тел: +998900382203

Contact Editors of journal
Tashkent city, street of Mirzo Golib,
Faculty of history of the National
university of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Phone: +998900382203

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1	Adilov Abror Anvarovich IKKINCHI JAHON URUSHIDAN KEYINGI DASTLABKI YILLARDA O‘ZBEKISTONDAGI DAVLAT VA DIN MUNOSABATLARI TARIXIDAN	5
2	Алиазарова Дилдора Валишеровна ВОЕННЫЕ КОРРЕСПОНДЕНТЫ И ИХ ВКЛАД В РЕГИОНАЛЬНУЮ ПЕРИОДИЧЕСКУЮ ПЕЧАТЬ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ	14
3	Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich XIX ASRNING 30-40-YILLARIDA BUXORO XONLIGIDA INGLIZ-RUS SAVDO- IQTISODIY RAQOBATI VA UNING MINTAQAVIY SAVDO ALOQALARIGA TA’SIRI	27
4	Bo'tayev Jonibek Shodiyevich XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATIDA HARBIY- MA’MURIY BOSHQARUV TIZIMINING SHAKLLANISHI	35
5	Исхаков Мирсадик Мирсултанович, Ғойибов Бобир Собирович СУҒДИЙ ТИЛ СОН ТУРКУМИНИНГ ЛЕКСИК ВА РАҚАМЛИ ИФОДАЛАРИ	43
6	Kimsanova Ruxshona Xayrulla qizi NAVRO‘Z AHMADXON VA UNING AVLODLARI DAVRIDA TOSHKENT	53
7	Mamatova Maxfuza Baxriddinovna MARKAZIY OSIYO CHOY YO’LI TARIXIDAN	61
8	Muzaffarov Muhammadaminxon Xusanxon o‘g‘li TURKIY TILLI DAVLATLAR HAMKORLIK KENGASHI (TURKIY KENGASH) TARKIBIDAGI ASOSIY ORGANLAR VA TUZILMALAR	67
9	Ne'matov Shoxzodbek Ulug'bek o'g'li O‘ZBEKISTONDA O‘RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA’LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR (2017–2021-YILLAR)	73
10	Normuratov O‘rolbek Jumma o‘g‘li BUXORO XONLIGI VA ROSSIYA PODSHOLIGI O‘RTASIDAGI SIYOSIY HAMDA IQTISODIY MUNOSABATLARNING SHAKLLANISHI (XVI ASR OXIRI – XVII ASR BIRINCHI YARMI)	82
11	Очилдиев Файзулла Бобокулович БУХОРО АМИРЛИГИГА ТЕМИР ЙЎЛ ТАРМОҒИНИНГ КИРИБ КЕЛИШИ ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	92
12	Qosimov Mirjalol Ravshan o‘g‘li O‘ZBEKISTONLIK PARTIZANLARNING SOBIQ ITTIFOQ HUDUDINI OZOD ETISHDAGI ISHTIROKI (UKRAINA VA RSFSR MISOLIDA)	101
13	Raximova Gulilola Zohid qizi O‘ZBEKISTONDA BOLALAR MAVZUSIGA IXTISOSLASHGAN OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING FAOLIYATI	110
14	Саломова Барчиной Журакуловна ЖУРНАЛИСТ АЁЛЛАРНИНГ ЖАМИЯТ ҲАЁТИ ВА ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРДАГИ ЎРНИ	117
15	Toirova Zamira Suban qizi TOSHKENT IQTISODIY RAYONI ELEKTR ENERGETIKASI: HUDUDIY JOYLASHUVI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	131
16	Turdaliyeva Gulasalxon Abdusalom qizi XV ASR OXIRIDA HIROT DAVLATIDA SOLIQ SIYOSATINING XUSUSIYATLARI (HUSAYN BAYQARO DAVRI)	137
17	Xasanboyeva Gulxayo Ximmat qizi 1950-1980-YILLARDA O‘ZBEKISTON SSR KOLXOZLARINING HOLATI VA UNDAGI O‘ZGARISHLAR	142

18	Qodirova Ra'no Mamirjonovna	148
	SOVET HOKIMIYATINING DASTLABKI YILLARIDA TURKISTON XALQ MAORIFI VA JAMIYATSHUNOSLIK FANINING SHAKLLANISHI	
19	Ergashev Umidjon Muhammed o'g'li	155
	O'ZBEKISTON SSRDA SOLIQ TIZIMINING TASHKIL ETILISHI (TOSHKENT OBLASTI MISOLIDA)	
20	Эргашев Хусан Юсуп ўғли	162
	ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИДА ОЛИБ БОРИЛГАН АРХЕОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ ОЛИБ БОРИЛИШИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	
21	Xaitov Zafar Uzakovich	167
	VIZANTIYA MADANIYATI VA UNING JAHON SIVILIZATSIYASIDA TUTGAN O'RNI	
22	Юлдашева Шохсанам Юнусали кизи	173
	ВЕНСКАЯ СИСТЕМА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ МУЗЕЙНОГО ДЕЛА ВО ФРАНЦИИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА	

Qosimov M. R.

«O‘zbekiston tarixi» kafedrası o‘qituvchisi

O‘zbekiston Milliy universiteti

mirqosimov1707@gmail.com

O‘ZBEKISTONLIK PARTIZANLARNING SOBIQ ITTIFOQ HUDUDINI OZOD ETISHDAGI ISHTIROKI (UKRAINA VA RSFSR MISOLIDA)

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola fashistlar Germaniyasining SSSR hududiga bostirib kirganidan keyin urushning muhim jabhalaridan biri bo‘lgan partizanlik harakatiga bag‘shlangan bo‘lib, Belorussiya SSR, Ukraina SSR va RSFSRning g‘arbiy viloyatlaridagi partizanlik bo‘linmalarida qarshilik harakatida ishtirok etgan o‘zbekistonlik jangchilar faoliyati manbaalar va turli davrda chop etilgan adabiyotlar orqali tahlil qilingan. Maqolada SSSR hududidagi partizanlik bo‘linmalari tarkibiga o‘zbekistonlik asirlikdan qochgan sobiq jangchilarning qo‘shilishi ham ularning qahramonliklari ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Ikkinchi Jahon urushi, SSSR, Sovet Ittifoqi Qahramoni M. Topiboldiyev, partizan otryadlari, “Vatan urushi partizani” medali, temiryo‘l urushi.

KIRISH

Ikkinchi jahon urushi dunyo xalqlari boshiga ulkan fojealar olib keldi. Sobiq Ittifoqning bir bo‘lagi sifatida ushbu urush girdobiga bevosita tortilgan. Fashistlar Germaniyasining urush e‘lon qilmasdan shiddat bilan hujum qilishi natijasida urushning dastlabki oylarida SSSR ning g‘arbiy hududlari va u yerda joylashgan harbiy qismlar katta talofat ko‘rgan. Ming-minglab sovet jangchilari dushman tomonidan asir olingan. Asirlikdan qochgan jangchilar hamda bosib olingan hududlardagi dushman qurshovini yorib chiqqan askarlardan ilk partizan otryadlari tashkil topa boshlagan. Ushbu partizan otryadlari safida minglab o‘zbekistonlik jangchilar ham ishtirok etib, Ikkinchi Jahon urushining ushbu jabhasida o‘zlarining munosib hissalarini qo‘shganlar.

TADQIQOTNING ASOSIY NATIJALARI

Ikkinchi Jahon urushi yillarida partizanlik harakatining SSSR hududidagi muhim markazlaridan biri Ukraina SSR edi. Ukrainadagi partizanlik harakati SSSR ning boshqa hududlardagi qarshilik harakatlaridan ayrim jihatlari bilan farq qilgan. Odatda SSSR ning boshqa hududidagi partizan brigadalari nemis qo‘shinlariga qarshi kurash olib borgan bo‘lsa, Ukrainada partizanlar ham nemis qo‘shinlariga ham A.S.Bandera rahbarligidagi millatchi “banderachilar”ga qarshi kurash olib borgan. Ukrainada qarshilik ko‘rsatish harakatiga A.N.Saburov, S.A. Kovpak, A.F. Feodorov va M.I. Naumov kabi Sovet Ittifoqi qahramonlari rahbarlik qilgan. 1941 – 1944-yillar oralig‘ida davom etgan Ukrainadagi partizanlik harakati tarkibida minglab o‘zbekistonliklar ishtirok etdilar.

Ukrainadagi partizan guruhlari asosan Ukrainaning sharqiy qismidagi hududlarda vujudga kelgan edi. Ukrainaning Jitomir viloyati hududida A.N.Saburov rahbarligida 1941-yilning oktabrida tashkil etilgan “Qizil Armiyaning yigirm to‘rt yilligi” partizanlik brigadasi tarkibida ko‘plab o‘zbekistonlik jangchilar ishtirok etdilar. 1943-yilning 3 – 9-may oralig‘ida Jitomir – Novgorod – Volin hududlarida partizanlar tomonidan amalga oshirilgan amaliyotlari natijasida dushmanning 2 ta tanki, 7 ta ko‘prik, 1500 mertlik temiryo‘l liniyasi hamda butun bir esheloni yo‘q qilindi buning natijasida dushmanning 800 askar va zobitlari o‘ldirildi. Ushbu jangda o‘zbekistonliklardan Rahim Elmurodov katta jasorat ko‘rsatdi. Uning bir o‘zi dushmanning 33 askari va texnikasini ishdan chiqardi. Ushbu jangda “Stalin” nomli partizan otryadi a’zosi chirchiqlik Qurbon Andaqulov bir o‘zi dushmanning 25 askarini o‘ldirdi [8. 148c].

A.N.Saburov o‘zining esdaliklarida 1942-yildagi janglarda o‘zbekistonlik Sh.Abdurahmonovning jasoratlarini alohida qayd etgan. Sumsq shahri atroflarida va Mefedovka qishlog‘idagi janglarda Sh. Abdurahmonov dushman kuchlariga jiddiz zarbalar beradi. Sh. Abdurahmonov do‘sti rus Larionov bilan birgalikda otryadning razvedka guruhiga rahbarlik qilgan[9. 3196].

A.N.Saburov rahbarligidagi partizanlik harakatida ishtirok etgan o‘zbekistonliklardan 1943-yil Ukraina partizanlik harakati bosh shtabi tomonidan Isxoq Temirov, Rahim Inog‘omov, Rahim Elmurodov birinchi darajali “Vatan urushi partizani” medali bilan; Abbos Abbosov, Mamadali Do‘stmatov, Shakirov Hamid, Andrey Yunusov ikkinchi darajali “Vatan urushi partizani” medali bilan; 1944-tilning 5-fevralida Oymurot Admurotov birinchi darajali “Vatan urushi partizani”, Doli Qahharov ikkinchi darajali “Vatan urushi partizani” medali bilan taqdirlangan[4. 95c].

Urushga qadar Ukrainaning Kamen – Podolsk viloyatida harbiy xizmatni o‘tayotgan Dehqonboy Qosimov 1939-yilda Toshkent viloyatining Bo‘ka tumanidan harbiy xizmatga chaqirilgan. Urushning dastlabki kunlarida bo‘lgan og‘ir janglarda nemislar tomonidan asir olingan. 1942-yilda asirlikdan qochib D.N.Medvedev rahbarligidagi partizanlik harakati safiga qo‘shiladi. Ushbu otryad tarkibida o‘zbekistonliklardan yana M.I.Oborotov, D.Abduraimov va Aliakbarov va boshqalar bor edi[3. 253c].

General-mayor M.I. Naumov rahbarligidagi partizan brigadasining otryadlari orasida o‘zaro aloqalarni ta’minlash hamda dushman tomonida razvedka ishlarini olib borish ishlariga samarqandlik Oleg Antonovich alohida jonbozlik ko‘rsatdi. 1941-yilda harbiy xizmatga chaqiriladi. 1942-yilda jangda yaralanib Samarqandga qaytib keladi. Partizanlik harakatining Markaziy shtabi bilan aloqa o‘rnatib, 1942 – 1943-yillarda Moskvada razvedkachilar maxsus kursida tahsil oladi. 1943-yildan boshlab A.P.Grishenko rahbarligidagi ikkinchi “Fashistlarga o‘lim” partizan otryadiga razvedkachi-alloqachi bo‘lib joylashadi[1. 8c].

Jitomir viloyatida M.I. Naumovning alohida topshiriqlarini mahorat bilan bajargan. Ammo 1943-yilning dekabr oyida nemis qo‘shinlari bilan bo‘lgan tasodifiy to‘qnashuvda Oleg Antonovich Jitomir viloyatining Naumenko xutori yaqinida mardlarcha halok bo‘lgan. Ko‘rsatgan jasoratlari uchun Oleg Antonovichga Jitomir shahridagi qabri ustiga yodgorlik hamda 1944-yilning 7-

avgustida SSSR Oliy Soveti tomonidan birinchi darajali “Vatan urushi” ordeni bilan taqdirlangan[1. 24c].

Ukrainadagi partizanlik harakatinining yana bir mohir aloqchisi surxondaryolik Yevdoki (Dusi) Bogatirreva edi. Urushga qadar Samarqanddagi ipak fabrikasida ishlagan Yevdoki urushga ko‘ngilli bo‘lib Ukraina frontiga jo‘naydi. U Janubiy front, Ukrainadagi partizanlik qismlari va front chizig‘i orasida aloqachi bo‘lib xizmat qilgan. 1943-yilning 14-mayida Donbas shahrida bo‘lgan janglarning birida halok bo‘lgan[1. 36-39c]. Unga atab Donbas shahrida xotira yodgorligi majmuasi o‘rnatilgan.

S.A.Kovpak qo‘mondonligidagi birinchi Ukraina partizanlik dviziyasi tarkibida yuzlab o‘zbekistonliklar dushmanga Ukrainaning ozodligiga o‘zlarining munosib hissalarini qo‘shdilar. Ulardan biri brigadaning avtomatchilar guruhining komandiri xovoslik Sohib Xayitaliyev va farg‘onalik Yo‘ldosh Xoliqovlardir. Sohib Xayitaliyev Konotop va Baxmach viloyatlaridagi harkatlarga rahbarlik qildi. Uning qo‘l ostidagi avtomatchilar guruhi imkonsiz deb hisoblangan topshiriqlarni doim uddalay olgan. Bu janglarda S. Xayitaliyevning shaxsan o‘zi ko‘plab jasoratlar ko‘rsatadi. Ayniqsa 1943-yilning mayida Dnepr daryosi bo‘yidagi nemis tanklariga qarshi urushda shaxsan dviziya rahbari S.A.Kovpak nazariga tushadi[9;4]. S. Xayitaliyev “Qizil Yulduz” ordeni va birinchi darajali “Vatan urushi partizani” medali bilan taqdirlangan. 1944-yil 5-iyunda S.A. Kovpak buyrug‘i bilan dviziyaning 1-rota 3-polkgiga komandir etib tayinlanadi[4. 95c].

1942-yilning kuzida Ukraina uchun olib borilayotgan og‘ir janglar ketayotgan paytda 166-polkda xizmat qilayotgan farg‘onalik Yo‘ldosh Xoliqov plumyotchilar otryadi bilan Sumi viloyatida qurshovni yorib chiqishga muvaffaq bo‘ladi va Aleev tumanidagi Sabichin qishlog‘idagi A.Kovpak partizanlari tarkibiga qo‘shiladi.

1942-yilning 26-oktabrida Oliy Bosh qo‘mondonlik tomonidan Markaziy partizanlik Makaziy shtabiga Kovpak va Rudnev qo‘mondonligida partizanlarga Bryansk o‘rmonlaridan chiqib Dneprning o‘ng qirg‘og‘iga o‘tish va u yerdagi Poleseda qo‘zg‘olon tashkil etish vazifasi topshiriladi. 1943-yilning aprelida Dnepr va Prinyat daryolari oralig‘ida partizanlar tomonidan harbiy operatsiyalar boshlanadi. Dastlab otryad komissari S.V. Rudnev boshchiligi razvedkachilar guruhi Dnepr orqali Kiyevga o‘tayotgan oltita dushman katerini tankka qarshi miltiq bilan yo‘q qilishadi. Ushbu jangda Y. Xoliqov dushmanning bir katerini ishdan chiqarib, komissar e‘tirofiga sazovor bo‘ladi. Shundan keyin Y. Xoliqov tarkibida bo‘lgan razvedkachilar Bragin shahridagi garnizon hududida maxsus topshiriqni bajarish jarayonida Germaniya quruqlikdagi qo‘shinlar operativ (tezkor) bo‘limining boshlig‘i general Xoyzingerning Dnepr va Prinyat daryolari oralig‘idagi partizanlarga qarshi “Suv to‘ldirilgan qop” operatsiyasi tafsilotlarini qo‘lga kiritishadi. Ushbu rejaga ko‘ra beshta partizan otryadi qurshovga olinib, qirib tashlanishi kerak edi. Ammo Ukraina Kompartiyasi Markaziy Komitetining sekretari D.S. Korotchenko tomonidan o‘tkazilgan partizan birlashmalari komandirlari va komissarlarining kengashidagi g‘arbga qarshi, ya‘ni Karpatgacha harakat qilish to‘g‘ri qat’iy qarori tufayli dushman rejasi ish bermadi.

Ushbu yurush asnosida ular Konotop, Budki, Voytkevich va Poles‘ega kirib kelishdi va bu yurishda ular hech qanday qarshilikka uchramadilar. Ammo shu

yerda ular ukrain millatchilari – banderachilari bilan to‘qnash keladilar. Ular 1943-yilning 4-iyuligacha ushbu qurolli to‘dalarning qarshiligini sindirib Terponol – Volochisk temir yo‘liga yaqinlashadilar.

1943-yilning iyulida Y. Xoliqov tarkibida bo‘lgan razvedkachilar guruhi Sharqiy frontga – Oryol va Kursk shaharlariga o‘tishdagi asosiy yo‘l hisoblangan Terponol – Volochisk vokzalini butunlay ishdan chiqardilar. Bu esa dushmanning Kursk jangidagi mag‘lubiyatining asosiy omillaridan biri bo‘ldi. Ikkinchi jahon urushi o‘z nihoyasiga yetkach ham Y. Xoliqov G‘arbiy Ukrainadagi turli bandalarga qarshi kursh olib boradi va 1946-yilda Farg‘onaga qaytadi. Dastlab maktablarda o‘qituvchilik qilgan sobiq partizan, Markaziy Farg‘ona cho‘llarini o‘zlashtirish boshlangach, Bo‘z rayonidagi “Jdanov” nomidagi kolxozga bir guruh komsomollar bilan kelib yangi yerlari o‘zlashtirish ishlariga qo‘shiladi. 1971-yilning yoziga hech kim uning partizanlik faoliyati haqida ma‘lumotga ega bo‘lmagan, shu yili u bilan birga Kovpak qo‘shinida xizmat qilgan do‘sti Pavel Deynikin kelishi bilan bu hammaga ayon bo‘ladi [12. 46].

S.A. Feodorov qo‘l ostidagi Stalin, Kirov, Kalinin, Voroshilov va boshqa partizan otryadlari tarkibida ko‘plab o‘zbekistonliklar jang qilgan. Birgina A.M. Grabchik rahbarligidagi partizan otryadi tarkibida 44 nafar o‘zbekistonlik jangchilar bo‘lgan.

Volin viloyatidagi S.A. Feodorov rahbarligidagi partizanlik harakatida otliqlar eskadroni komandiri namanganlik Aleksandr Grigorevich Stepanov 1944-yilning 27-martida qahramonlarcha halok bo‘ldi [3. 246c].

S.A. Feodorov rahbarligidagi partizanlik brigadasidagi janglarda ishtirok etgan o‘zbekistonlik Mavlon Berdiyev, Yeveniy Salnikov, Mixail Alekseevich Rajkov, Do‘stboy (Duspaya) Qarayev, Vladimir Gricheshev, Ivan Voronov, Nikolay Tverdikov, Jalil Xalilov, Feodor Shishkin, Itsxok (Isxoq) Veprinskiy, Bakir Otaxonov va boshqalarning nomlari Ikkinchi Jahon urushi solnomasida joy oldi.

Jitomir viloyatining Ovruch – Korosten magistral yo‘lida dushmanga S.F. Malikov rahbarligidagi Ukraining 25-yilligi partizanlik otryadi dushmanga qattiq zarbalar berdi. Otryadning avtomatchilar guruhiga Irgash Xoltayev va Rashid To‘rayev rahbarlik qilgan. Ular dushmanning avtomashinalari hamda pontonlarini yo‘q qilishgan. Shu janglarning birida ikkinchi darajali “Vatan urushi partizani” medali bilan taqdirlangan Rashid To‘rayev 1943-yilning martida halok bo‘lgan [4. 105c].

Ukrainada faoliyat yuritgan M.I. Shukayev rahbarligidagi “Shors” partizan otryadi tarkibida Tursun Numatovich To‘xtayev, Mirzashukur Hasanov, A.M. Akromov, Panji Mustafoqulov va boshqa ko‘plab o‘zbekistonlik jangchilar xizmat qilishgan

T.N. To‘xtayev 1919-yili Oqqo‘rg‘on tumanida tug‘ilgan. Harbiy xizmatga Toshkent viloyatidan chaqirilgan. 1939-1941-yillarda Qizil Armiya safida xizmat qilgan. 1941-yilning 22-sentabridan 1943-yilning kuzigacha qurshovda, so‘ngra asirlikda bo‘lgan. 1943-yil 23-sentabridan Shors nomidagi partisan otryadiga qo‘shilgan. Uning shaxsiy varaqasida: “Stalin nomidagi qo‘shma radiostansiyasining qo‘riqchisi sifatida g‘oyat vijdonli, halol va hushyor inson ekanligini isbotladi. Bender tumanidan Karpat tog‘laridan o‘tishda radiostansiyani

yelkasida ko'tarib yurdi, stansiyaning to'xtovsiz ishlab turishini ta'minladi, shtab bilan aloqani to'xtatmadi.

M. Hasanov 1920-yilda tug'ilgan. Shors nomidagi partizan otryadiga 1944-yil 20 yanvarda qo'shilgan 1944-yil 15-mayda esa 2-Ukraina fronti ixtiyoriga yuborilgan.

M.A. Akromov 120-Qizil partizanlar otryadi temir yo'llarda o'tkazgan qo'poruvchilik ishlarida qatnashgan, uning o'zi 5 ta eshelonni ag'dargan. 1944-yilning 15-avgustida "Qizil Yulduz" ordeni bilan mukofotlangan [11. 46].

Panji Mustafoqulov 1939-yilning yozida Qashqadaryo viloyati Mirishkor tumani hududidan harbiy xizmatga chaqiriladi. Dastlab xizmatni Kaments – Podolskda, keyinchalik Mogilyov – Podolsk hududida olib boradi. 1940-yilda Bessarabiya hududidagi janglarda ishtirok etadi. Ikkinchi jahon urushidagi ishtirokini Dnepr bo'yida boshlaydi. Uning polki og'ir janglar natijasida Kirovgrad hududiga chekinadi va bu yerda butun poldan olti kishigina tirik qolib asirga tushadilar. Dastlab asirlarni 16 kun davomida Berdichevoda, keyin esa Germaniya hududiga olib ketadilar. Ammo P. Mustafoqulov boshchiligida bir guruh harbiy asirlar yo'lda vagondan sakrab qochadi va Jitomir viloyatining Miropol hududidagi S.P.Dereva rahbarlik qilayotgan "1-Voronej" partizanlar brigadasi safiga qo'shiladi. Partizanlar safiga qo'shilgach, M.I.Shukayev rahbarligidagi Shchors nomli otryadda Petro Alekseevich nomi bilan xizmat qila boshlaydi. 1943-yilning 21-sentabridan – 1944-yilning 5-avgustiga qadar partizanlik harakatida ishtirok etgan. Unga 8584 raqamli "Partizanlik daftarchasi" Kiyev shahrida berilgan. P.Mustafoqulov o'z faoliyati davomida Voronej o'rmonlarida, Lvov yaqinida, Bryansk o'rmonlarida va Varshava yaqinidagi janglarda ishtirok etadi. Urushdan keyin Lvovga qaytib NKVD qo'shinlarida xizmat qila boshladi va Stalingrad hududida bo'ladi. Janglardagi ko'rsatgan xizmatlari uchun Jangovar xizmatlari uchun“ va “Germaniya ustidan qozonilgan g'alaba uchun” medallari bilan mukofotlangan [5. 26].

Ukrainaning g'arbiy viloyatlari, Polshaning janubiy tumanlarida, Karpat tog'lari va Chexoslovakiya hududlarida harakat qilgan Mixail Ivanovich Shukayev rahbarligidagi partizan brigadasi 1944-yilda Qizil Armiya hujumini kuchaytirgach dushman qo'shinlarining chekinishiga yo'l qo'ymaslik maqsadida dushmanga qaqshatqich zarbalar bera boshladi. Ushbu janglarda o'zbekistonliklardan vzvod komandiri Toshboy Ochilov, rota starshinasi Dusanboy Ergashev, Umarali Akbarov, Vali Qodiriv, Chori Jo'rayev, Mamadisa Madiyorov, Rahmon Uzoqov, Salayjon Tashmurodov, Boyaxmat Toshmatov, Xaitboy Axmedov (1944-yil 4-aprelda vafot etgan), Toshmirza Jabroilov (1944-yil 21-martda vafot etgan), Munir Sultonov (1944-yil 12-fevralda vafot etgan), Qirg'izboy Tashtemirov va boshqa ko'plab o'zbekistonliklar ishtirok etgan [4. 107c].

RSFSR ning dushman tomonidan bosib olingan hududlaridagi partizanlik harakati saflarida ko'plab yurtdoshlarimiz ishtirok etganlar. RSFSRning Leningrad, Smolensk, Moskva, Kursk va boshqa bosib olingan viloyatlarida ko'plab partizanlik tashkilotlari tuzilib, dushmanga qarshi kurash olib borganlar. Ularning urushning dastlabgi davridagi faoliyati dushman hujumini sekinlashtirdi va bor

e'tiborini frontga emas, balki okkupatsiya qilingan hududlarga ham qaratishga muajbur qildi.

Partizanlik harakatining eng avj olgan nuqtasi Leningrad viloyati hududidi edi. Urushning birinchi yilidayoq Leningrad hududida 13 ta partizanlik otryadlari tashkil topib, viloyatning deyarli har bir tumanida qarshilik harakati vujudga keldi. Ular tartib raqami bilin birinchi, ikkinchi holatida nomlangan.

N.P. Buyinov qo'mondonligidagi 1-Leningrad partizan brigadasi tarkibida o'zbekistonliklardan tatar Ayub Xalilovich Abubakirov, rus Mixail Aleksandrovich Pridanin, tatar Xafiz Fazilovich Faktliyev, rus Aleksandr Naumovich Fedichkinlar xizmat qilgan. A.X.Abubakirov 1942-yilda Qrim uchun bo'lgan janglarda dushman tomonidan asirga olingan. Asirlikdan qochib 1943-yilning 30-sentabrida partizanlar safiga borib qo'shiladi. X.F.Faktliyev janglarda asirlikka tushib, dastlab Varshavadagi, so'ngra Pskovdagi nemis ishchi batalonida xizmat qilgan. 1943-yilning 28-sentabrida asirlikdan qochib, partizanlar safiga borib qo'shiladi. 1944-yilning 25-fevralida Porxov tumani Borashko qishlog'ida bo'lgan jangda halok bo'lgan. Otryad komandiri bo'lgan esa A.N. Fedichkin 1944-yilning 27-fevralida Martino aholi punktida bo'lgan janglarda qahramonlarcha halok bo'lgan [4. 21c].

N.G.Vasilev qo'mondonligi ostidagi Ikkinchi Leningrad partizan brigadasi tarkibida o'zbekistonliklardan Yusuf Karimboyev, Aleksandr Jukov, Nabi Rustamov, Ivan Vasiliyevich Molev, Odamboy Murotov, Nurmat Asqarov, Rustam Kolombekov va boshqa ko'plab jangchilar ishtirok etishgan. 1941-yil oktabrida Andrey Grigorivech Starchenko o'z bo'linmasi bilan dushmanga sotilgan bir guruh diversantlarga qarshi jang qilib, o'z minomyoti bilan 20 nafar gitlerchilarni yer tishlatadi. Janglarda ko'rsatgan jasoratlari uchun A.G.Starchenko 1-darajali "Vattan urushi partizani" medali hamda 2-darajali "Vatan urushi" ordeni bilan taqdrilangan [4. 29c].

Andijonlik A.G. Starchenko 1941-yil sentabrida ushbu partizan brigada tarkibiga qo'shilgan. U partizanlik faoliyati davomida 15 marotaba harbiy operatsiyalarda ishtirok etgan ko'rsatgan jasoratlari uchun keinchalik "Отечественная война" ordenining 2-darjasi bilan mukofotlangan.

1942-yilning fevralida 2-Leningrad partizanlari Dedovich stansiyasida maxsus operatsiyani amalga oshirishadi. Bu yerda gitlerchilarning SS qo'shinlarning 630-bo'linmasi va 218-piyoda bo'linmasi joylashgan bo'lib, u yerda 1300 ga yaqin askar joylashgan edi. 22-fevralda boshlangan hujum natijasda dushmanning 650 ta askar va zobit hamda 13 ta dzotni yakson qilinadi hamda Shelon daryosi ustidagi ko'prikn portlatib yuborishadi. Shu bilan birga partizanlar ko'plab qurol-yarog' va oziq-ovqatni o'lja sifatida qo'lga kiritishadi [2. 69-71c]. Ushbu jangda yurtdoshlarimizdan toshkentlik Odamboy Murotov va marg'ilonlik A Aleksandr Vasilevich Alekseev qatnashishgan.

A.V. German rahbarligidagi 3-Leningrad partizanlik brigadasi tarkibida Axmed Nurmuxammedovhich Siddiqov, Vasiliy Flippovich Ovchinnikov, V.S.Pakirov, Lukyanov Fedor Stepanovich, Intankin Viktor Petrovich, Iosif Semenovich Tarasov, Amir Jumanov, 1943-yilning yozida urushga chaqirilgan toshkentlik oddiy askar Ziyod Kamolov, Ismoil Qurbonov, Satim Oltinboyev, farg'onalik Dali

Absalomov, samarqandlik Boris Davidovlar bo'lganva boshqa ko'plab o'zbekistonliklar faol ishtirok etgan [6. 66].

Ayniqsa ular orasida A.N. Siddiqov jasoratlari ajralib turadi. A.N. Siddiqov 1939-yilda Denov tumanidan harakatdagi armiya safiga chaqirilgan. A. Siddiqov Yaroslav shahridagi piyoda komandirlar o'quv yurtida o'qiydi va leytenant unvonida harbiy xizmatni davom ettiradi. Urush boshlangach, uning harbiy qismi qurshovni yorib chiqib 3-Leningrad partizanlar brigadasi safiga qo'shiladi. A. Siddiqov 1941-yilning avgustidan boshlab partizanlar safida jang qilishni boshlaydi. Dastlab 3-Leningrad partizanlar brigadasining vzvodini boshqaradi. Uning bo'linmasi 180-o'qchi dviziyaning hujumlarini muvaffaqiyatli ta'minlash maqsadida Pola stansiyasi hududiga borishadi va dushma o'tadigan yo'lni minalashtiradi. Buning natijasida dushman avto kalonnasi butunlay yo'q qilinadi [3. 312c].

1942-yilning 10-fevralida uning komandirligi ostidagi otryad dushmanning 8 ta tank, 4 ta avtomashina 48 ta o'q-dori va harbiy yuklar ortilgan arava, 3 ta temiryo'l ko'priklari, 15 ta aloqa liniyalari va 2 ta eshelonini barcha harbiy kuchlari bilan portlatib yuboradi. Dushmanning yaralangan va halok bo'lgan askarlarining umumiy soni 350 taga yetadi. Ushbu jasorati uchun A. Siddiqov "Qizil Bayroq" ordeni bilan mukofotlangan. A. Siddiqov o'zining faoliyatini davom ettirib 1942-yil 18-martida eski Batkovo Dedovich tumanidagi Dno – Chixachev temiryo'l yo'nalishidagi ko'prikn, 31-martda Dedovich – Chixachev temiryo'l punktini, 2-iyunda temiryo'l da dushmanning harbiy esheloniga hujum uyushtirib, 50 ta vagonni portlatib yuboradi. Ushbu ko'rsatgan jasoratlari uchun 1942-yilning 24-martida A. Siddiqov 1-darajali "Vatan urushi partizani" medali bilan mukofotlangan [4. 22c]. U rahbarlik qilayotgan 3-Leningrad partizanlik brigadasining vzvodi tarkibida V.S.Zakirov, F.S.Lukyanov, V.P.Intankin, I.S.Tarasov, minomyotchilar guruhi rahbari Rahimov va V.P.Ovchinnikov va boshqalar bor edi.

Leytenant V.F. Ovchinnikov 1941-yilning avgustidan boshlab partizanlar safida jang qila boshlagan. U brigada tarkibidagi rotaga rahbarlik qilgan. Uning bir o'zi 26 nafar dushman askari va 3 ta zirhlangan harbiy mashinasini ishdan chiqargan. Janglardagi jasoratlari uchun hukumat tomonidan "Leningrad mudofaasi uchun", 1 va 2-darajali "Vatan urushi partizani" medallari bilan mukofotlangan [4. 21c].

Leningrad viloyatining partiya arxivida saqlanayotgan 5-Leningrad partizan brigadasining hujjatlari o'rganilganda, ush brigade safida jang qilgan o'zbekistonliklardan orasidan qo'qonlik Ali Hakimov, chinozlik Nikolay Xudayberganovlarning jangovar xizmatlari haqida ma'lumotlar bor, shuningdek brigada shifoxonasida Eson Nurmatov, I.Muhammedovlarning davolanganligi to'g'risida ma'lumotlar saqlanib qolgan [6. 66].

XULOSA

O'zbekistonlik partizanlar Sovet Ittifoqi hududidagi deyarli har bir partizanlik brigadalari tarkibida dushmanga qarshi kurash olib borganlar. Ushbu janglarda yurtdoshlarimiz ko'plab qurbonlar berildi. Janglarda ko'rsatgan jasoratlari uchun ko'plab jangchilarimiz hukumat orden va medallari bilan mukofotlandilar. 1944-

yilga kelib Sovet dalati hududi butunlay ozod etilgach partizanlar harakatdagi armiya safiga qo'shib olinadi. Ular Berlingacha bo'lgan yo'lni bosib o'tdilar.

FOYDALANILGAN MANBA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Бакман Я.И. Пламенные сердца. Ташкент. Ёш гвардия. 1974
2. Виноградов И.В. На берегах Шелони. – М., 1963. –С.69-71
3. Джураев Т.Д. В боях за советскую родину. Тошкент. Узбекистан, 1970.
4. Джураев Т.Д. Узбекистанцы участники партизанской войны. Тошкент. Узбекистан, 1975.
5. Қашқадарё ҳақиқати. Петро Алексеевич – Панжи Партизан 1984 йил № 90
6. Раҳимов М. Партизан сўқмоқлари. Тошкент.: Ўзбекистон. 1989 й. –Б.6.
7. Сабуров. А.Н. За линией фронта. М., 1955.
8. Сабуров. А.Н. Сыл неисчислимые. М., 1967.
9. Совет Ўзбекстони.1972 й. 23 март.
10. Узбекская ССР в годы великой Отечественной войны (1941 – 1945 гг.). Т.1. Ташкент. Фан. 1981.
11. Халқ сўзи. Изларингни излайман.1994 й. 13 январ. № 9.
12. Коммунист. 1989 й. №152.

Косимов М. Р.

Преподаватель кафедры «История Узбекистана»

Национальный университет Узбекистана

mirqosimov1707@gmail.com

УЧАСТИЕ УЗБЕКСКИХ ПАРТИЗАН В ПРОЦЕССАХ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОККУПИРОВАННЫХ ТЕРРИТОРИЙ СССР (НА МАТЕРИАЛАХ УКРАИНЫ И РСФСР)

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается партизанское движение на территории СССР в период Второй мировой войны как одна из форм вооружённого сопротивления нацистской оккупации. На основе анализа архивных документов, опубликованных источников и историографических исследований различных периодов исследуется участие выходцев из Узбекистана в составе партизанских формирований Белорусской ССР, Украинской ССР и западных регионов РСФСР. Особое внимание уделяется вопросам включения в партизанские структуры военнослужащих - уроженцев Узбекистана, бежавших из военного плена, а также оценке их роли в диверсионной деятельности, разведывательных операциях и иных формах сопротивления на оккупированных территориях. В статье предпринимается попытка комплексного анализа их вклада в функционирование партизанского движения в контексте общей военной истории СССР.

Ключевые слова: Вторая мировая война, СССР, партизанское движение, военнопленные, узбекские военнослужащие, М. Топиболдиев, «рельсовая война», медаль «Партизану Отечественной войны».

Косимов М. Р.

Lecturer at the department of «History of Uzbekistan»

National university of Uzbekistan

mirqosimov1707@gmail.com

THE PARTICIPATION OF UZBEK PARTISANS IN THE LIBERATION OF THE TERRITORY OF THE FORMER SOVIET UNION (A CASE STUDY OF UKRAINE AND THE RSFSR)

ABSTRACT

This article examines the partisan movement on the territory of the USSR during the Second World War as a form of armed resistance to Nazi occupation. Drawing upon archival documentation, published primary sources, and historiographical studies from different periods, the paper analyzes the participation of individuals from Uzbekistan in partisan formations operating in the Byelorussian SSR, the Ukrainian SSR, and the western regions of the RSFSR. Particular attention is given to the incorporation of servicemen originating from Uzbekistan who escaped from prisoner-of-war camps into partisan structures, as well as to an assessment of their role in sabotage activities, intelligence operations, and other forms of resistance in the occupied territories. The study seeks to provide a comprehensive evaluation of their contribution within the broader framework of Soviet military history.

Keywords: Second World War, USSR, partisan movement, prisoners of war, Uzbek servicemen, M. Topiboldiyev, “Rail War,” Medal “Partisan of the Patriotic War”.